

Atenció a la diversitat, discapacitat, llenguatge augmentatiu i NTIC

Joan Socies i Bennàsser
IES CAPDEPERA

1. INTRODUCCIÓ

L'EXPERIÈNCIA que ara presentam va tenir lloc a l'IES Capdepera el curs 2004/05 amb una alumna de 1r d'ESO amb NEE associades a una tetraplègia espàstica, que anomenarem Maria. Aquesta experiència va ser un intent de facilitar l'accés al currículum i d'afavorir les capacitats de relació interpersonal per tal d'ajudar a la formació de la identitat personal de na Maria que estava entrant en l'adolescència.

Na Maria és una al·lota que té dificultats de comunicació oral perquè presenta un llenguatge poc comprensible, a causa de les dificultats que té per articular correctament; a més, té dificultats de comprensió, dificultats per dirigir la mà i per controlar el babeig. Però és molt alegre, no té problemes de relació amb els companys i companyes i té bones capacitats cognitives.

Des de l'equip de professors de suport ens vàrem plantejar que per aconseguir els objectius esmentats, la primera fita hauria de ser poder participar oralment en les classes, estar més integrada i poder millorar el nivell d'interacció amb els iguals.

Per això varem pensar que hauríem d'usar un llenguatge complementari que ajudàs a entendre millor a na Maria per tal de poder interactuar amb els companys. L'especialista en Audició i Llenguatge ens va suggerir el llenguatge Bliss ja que na Maria tenia bona discriminació visual, bona capa-

citat de comprensió simbòlica, habilitat per indicar sense errades el símbol i, a més, ja havia emprat el llenguatge Bliss¹ per a nins en l'Educació Primària.

La intenció de l'equip de suport era fer participar tot el grup d'alumnes a través de l'àrea de Llengua Castellana i que, posteriorment, l'ús del Bliss s'estengués a la resta de l'equip educatiu. Pensàvem que la millor manera seria emprant els jocs i les noves tecnologies de la informació i la comunicació (NTIC) –en aquest cas empràrem l'*Inspiration*²– que actuaria com a eina tecnològica d'aprenentatge significatiu en el sentit de possibilitar la construcció d'un model mental mitjançant activitats cognitives realitzades en grup.

Una de les dificultats que ens trobàvem era que el grup era molt mogut, amb un clima de treball baix, que no respectava les normes de classe... En altres paraules, tendríem dificultats per controlar el comportament de l'alumnat si volíem que treballassin en grup i participassin d'una classe activa.

2. DISSENY DE LES ACTIVITATS

2.1 El grup classe

És un grup de 1r d'ESO, tenen 13-14 anys. A l'aula hi ha 2 alumnes amb necessitats educatives especials, na Maria, i un altre que presenta el trastorn per dèficit d'atenció amb hiperactivitat (TDAH). A aquest grup-classe hi va lligat un agrupament específic de compensatòria, de manera que aquests durant hores de les àrees de castellà, català, matemàtiques i ciències naturals surten del grup de referència i van a l'aula de compensatòria, quedant en grup classe en 16 alumnes. Ja hem comentat que el grup presenta poca motivació per a les tasques escolars i problemes de disciplina. Lògicament el professorat té dificultats per impartir classe.

2.2 Objectius d'aprenentatge

Augment de les interaccions amb la Maria i els companys.

Iniciar l'aprenentatge del Bliss.

Iniciar l'aprenentatge l'*Inspiration*.

Iniciar l'aprenentatge del treball cooperatiu.

2.3 Fonaments psicopedagògics

El context de l'aula no afavoria l'aprenentatge, però havíem de fer possible el dret a l'educació de tots els alumnes, especialment d'aquells que es troben en desavantatge per alguna discapacitat. Per aconseguir-ho pensàvem com Echeita, G. i Martín, E. (1990:50) que la interacció constitueix l'activitat i que el coneixement es reconstrueix conjuntament gràcies a la interactivitat.

1. El Bliss és un llenguatge augmentatiu que empra el llenguatge icònic acompanyat del llenguatge l'oral.

2. L'*Inspiration* és una eina per elaborar mapes de conceptes. Es pot descarregar i provar durant 30 dies a <www.inspiration.com>

Es varen fer grups heterogenis cooperatius perquè pensam que, atesa la finalitat i funció social de l'educació escolar³, contribueixen a la formació integral dels i les alumnes (Pujolàs, P. 2001:138). Aquestes finalitats, difícilment es poden aconseguir si treballam amb grups competitius, de forma individualista o amb agrupaments homogenis.

L'ús d'eines tecnològiques havia d'afavorir la implicació de l'alumnat i la significativitat de l'aprenentatge. En altres paraules, l'ús de les TIC d'acord a Jonassen, D (2003:13) havia d'impulsar un model mental individual i grupal a través de la col·laboració amb altres en una mateixa tasca significativa.

3. PROCÉS

En una primera sessió es va dedicar a la presentació i un primer contacte amb el Bliss. Es mostraren els quadernets del llenguatge i s'expliquen els diversos colors, les icones i la forma de combinar les diferents targetes per tal que en surti una frase.

Llavors, es repartiren una part de les fitxes del Bliss a cada grup de manera que cap tingués un exemplar complet i, per tant, necessitats de les fitxes d'altres grups per formar paraules i frases.

Es va iniciar una primera activitat que consistí en repassar la **g** i la **j**. El professor escrivia a la pissarra una sèrie de paraules en les que hi faltava la **g** o la **j**; els alumnes per grups havien de dir amb quina lletra s'escrivia cada una de les paraules. Si fallaven hi ha rebot a un altre grup. El grup que encertava tota la sèrie podia agafar un total de tres fitxes de la resta dels grups, per exemple verbs, adjectius, substantius... depenent de la categoria que els fes falta. Però, si un mem-

bre del grup parlava sense tenir la paraula o s'aixeca del seu lloc el grup perd una fitxa, d'aquesta manera el grup ajudava al control de la conducta.

La segona sessió es va dedicar a l'aprenentatge del Bliss. Férem un joc en el que cada grup s'havia d'imaginar que es trobava perdut en el municipi i havia de produir un missatge amb sentit per poder ser rescatat mitjançant les targetes del Bliss. Aquesta tasca requeria que tots els membres del grup treballassin cooperativament amb el mateix objectiu.

Cada grup que generava un missatge vàlid⁴ podia agafar un màxim de tres fitxes a la resta dels grups i a més obtenia un punt en la classificació de la classe. Al final de la classe es va fer el recompte de les puntuacions i els membres del grup guanyador fan un gest d'alegria alçant-se amb els braços a l'aire com dient hem guanyat.

La tercera sessió es va dedicar a l'elaboració col·lectiva d'un mapa de conceptes amb l'*Inspiration* que ens permetés explicar el que havíem après i consolidar significativament l'aprenentatge d'aquest nou llenguatge. Per a aquesta tasca vàrem donar a cada grup una fitxa de treball on els demanàvem que explicassin com és el Bliss, com funciona, avantatges, dificultats i com ha millorat la comunicació; a partir de la fitxa de treball es va construir el mapa de conceptes de més avall.

3.1 Funció del professorat

El professor de Llengua Castellana, l'especialista en Pedagogia Terapèutica i l'orientador vàrem treballar des d'un plantejament col·laboratiu. És a dir, des de les necessitats de na Maria es va fer un plantejament compartit on cada un aportava els seus coneixements específics per oferir la millor resposta possible per al context que hem descrit. A dins l'aula la nostra funció era la d'explicar el funcionament de l'activitat, tenir cura del seu desenvolupament adequat, aclarir dubtes, animar, donar suport i les ajudes pedagògiques necessàries per tal que els alumnes poguessin dur endavant la tasca.

4. AVALUACIÓ

4.1 Avaluació de les interaccions

No vàrem recollir de manera sistemàtica les interaccions entre alumnes i na Maria perquè aquestes es produïren de manera natural durant les activitats. El que es va observar va ser que:

La participació de na Maria va augmentar,

Les interaccions dels companys i companyes amb na Maria augmentaren durant i després del joc,

4.2 Avaluació del mapa

Té dos nivells jeràrquics, 13 nodes i 12 combinacions node-enllaç-node. Aquest és un mapa senzill que descriu el Bliss segons les pautes que s'havien donat a la fitxa de treball. Podem dir que varen fer un aprenentatge suficient de l'*Inspiration* i del Bliss. Segurament amb més temps s'hauria pogut produir un mapa més complex.

3. Dit breument, la funció de l'educació escolar és la d'oferir uns continguts valorats socialment que d'altra forma possiblement no podrien ser apresos, la inserció crítica en la societat i el creixement persona; i la funció social de l'educació escolar és la d'oferir un sistema de valors i convivència.

4. Per exemple, no seria un missatge vàlid dir: "mi padre se rasca la oreja", però sí que ho seria dir: "mi hermano tiene una pierna rota".

El mapa elaborat pels alumnes

4.3 Avaluació d'altres aspectes de l'activitat

S'ha aconseguit:

- Millorar el control de la conducta del grup,
- Millora en el torn de paraula,
- Millora en el respecte entre companys,
- Major implicació en la tasca,
- Inici de l'aprenentatge cooperatiu,
- L'aprenentatge de l'ús del Bliss.
- S'ha iniciat la percepció que és possible aprendre amb un joc.

En resum, s'ha aconseguit iniciar l'aprenentatge del llenguatge Bliss, i per altra part les TIC han ajudat en:

- L'aprenentatge col·laboratiu,
- La construcció d'activitats cognitives,
- La construcció de representacions mentals.

CONCLUSIONS

El problema de partida de les activitats va ser intentar millorar les competències orals de na Maria i augmentar el nivell d'interacció amb els companys d'aula. Les raons pensam que són que:

- Les relacions interpersonals de na Maria augmentaren perquè es varen fer activitats on ella hi podia participar.
- Els alumnes varen aprendre en un context real,
- Els aprenentatges eren funcionals,
- Els aprenentatges podien ser transferibles a altres àrees,
- Els alumnes es varen implicar en totes les tasques,
- Es varen mobilitzar capacitats cognitives, afectives i de relació interpersonal,

Aquests resultats s'han aconseguit amb un grup altament disruptiu amb 2 ANEE. Els factors que han permès aconseguir-los han estat:

- Tenir, durant les hores que es varen fer les activitats una ràtio baixa de 16 alumnes;
- Tenir 2 o 3 professors dins l'aula, més l'auxiliar tècnica educativa per na Maria;
- L'alta implicació del professorat en les activitats;

- Consens i coordinació constant del professorat;

- El disseny de les activitats que va mobilitzar la implicació de l'alumnat, les seves capacitats cognitives, afectives i d'interrelació;

- I que l'alumnat que va percebre que l'activitat era útil a més de passar-s'ho bé.

L'experiència ens diu que s'ha fet camí per a l'atenció de les necessitats de na Maria i del grup, però que no s'ha arribat al final. En altres paraules, el camí, pensam, és el d'elaborar activitats en les que hi puguin participar tots els alumnes de manera que els permetin accedir al currículum i adquirir els coneixements i capacitats necessàries per a la seva integració i participació crítica en la societat i, a més, que possibilitin el creixement personal.

També pensam que no és suficient (tot i ser necessari) fer activitats adaptades als alumnes; és necessari també una organització de l'aula que permeti l'atenció educativa de les necessitats dels alumnes mitjançant una ràtio més baixa o amb més professors dins l'aula.

I en darrer lloc, que el professorat ha de ser el professional amb la tasca d'educar, compromès i reflexiu que és capaç d'adequar la seva feina a les necessitats del grup d'alumnes. •

REFERÈNCIES

Echeita, G. i Martín, E (1990). *Interacción social y aprendizaje*. A: **A. Marchesi, C. Coll i J. Palacios** (comps) (1990). *Desarrollo psicológico y educación, III. Necesidades educativas especiales y aprendizaje escolar*. Madrid: Alianza.

Jonassen, D. *TIC i aprenentatge signficatiu: una perspectiva constructivista*. A: **J. Cabero Almenara** (coord.) (2003). *Noves tecnologies de la informació i la comunicació en educació*. Barcelona: UOC.

Pujolàs Maset, P. (2001). *Atención a la diversidad y aprendizaje cooperativo en la educación obligatoria*. Archidona: Ediciones Aljibe.